

การวิเคราะห์ความแตกต่างของรูปแบบการศึกษาไทยที่มีผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียน
Analysis of the Differences in Thai Education Models and Their Impact on
Learners' Learning Outcomes

Received: August 19, 2024

Revised: September 22, 2024

Accepted: October 8, 2024

สิรลักษณ์ พุทธปฏิโมกษ์

Siraluck Puttapatimok

โรงเรียนวัดราชโอรส กรุงเทพมหานคร 10150

Wat raja o school, Bangkok, 10150

Corresponding Author, Email:38414@ro.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาไทยที่มีผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของระบบการศึกษาแต่ละระบบของไทยในปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 ผลลัพธ์ทางการเรียนในที่นี้หมายถึง การพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการปรับตัวของผู้เรียนที่เกิดจากกระบวนการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาองค์ความรู้ การเสริมสร้างทักษะชีวิตและวิชาชีพ การปรับตัวในการดำรงชีวิตในสังคม และการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผลการวิเคราะห์พบว่า การศึกษาในระบบมีการกำหนดโครงสร้างการเรียนรู้และหลักสูตรอย่างชัดเจน รวมถึงมีเกณฑ์การวัดและประเมินผลที่แน่นอน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทั้งในด้านวิชาการและทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ในขณะที่การศึกษานอกระบบมีความยืดหยุ่นในด้านเนื้อหา รูปแบบ และระยะเวลา ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของตนเอง แม้ว่าจะไม่มีการประเมินผลอย่างชัดเจนก็ตาม ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ และศักยภาพของตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ โดยไม่มีการวัดผลอย่างเป็นทางการ แต่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการศึกษานี้พบว่า ระบบการศึกษาทั้งสามมีผลลัพธ์ทางการเรียนที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของระบบ โดยระบบที่มีโครงสร้างชัดเจนและมีการประเมินผลแน่นอนจะส่งเสริมความพร้อมในการศึกษาต่อ ในขณะที่ระบบที่มีความยืดหยุ่นสูงช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะตามความต้องการเฉพาะบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ระบบการศึกษาไทย ผลลัพธ์ทางการเรียน และผู้เรียน

Abstract

This academic article relates how various aspects of the Thai education system influence students' academic achievements to analyze the differences between each current Thai education system as defined in the National Education Act B.E. 2542 (1999) and Amendments (Second National Education Act B.E. 2545 (2002)). The learning outcomes in this context refer to the development of skills, knowledge, abilities, and the adaptability of learners, which result from various educational processes. These outcomes encompass the acquisition of knowledge, the enhancement of life and professional skills, the adaptation to social life, and lifelong learning.

The analysis found that formal education provides a well-structured learning framework and curriculum, with clearly defined assessment criteria. This allows learners to develop both academically and in terms of the skills necessary for further education. In contrast, non-formal education offers flexibility in terms of content, format, and duration, enabling learners to develop skills that align with their needs and environment, even though formal assessments are not always in place. As for informal education, learners are able to pursue knowledge based on their interests and abilities through various learning resources, without formal assessments, yet they continue learning throughout their lives.

This study concluded that the three education systems yield different learning outcomes depending on their structure. Systems with clear frameworks and formal assessments promote readiness for further education, while systems with high flexibility effectively help learners develop skills tailored to their individual needs.

Keywords: Thai Education System, Learning Outcome and Students

บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันด้วยความเชื่อที่ว่าการศึกษาจะช่วยกำหนดทิศทางของชาติ เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า สภาพการจัดการศึกษาไทยมีระบบการบริหารเป็นระบบราชการที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการแผ่นดิน แบ่งออกเป็นการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยมี หน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ (Aekun, 1999)

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในการพัฒนาและสร้างทักษะของบุคคลให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข มีพฤติกรรมใฝ่รู้ที่จะเป็นพลังปัญญาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและช่วยขัดเกลาให้คนละอายต่อบาป มีทักษะในการประกอบอาชีพ เคารพกฎหมาย รู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อีกทั้งสามารถช่วยสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาประเทศชาติ (Thummake and Phosing, 2019)

นอกจากนั้นการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ไม่เพียงแต่ให้ความรู้และประสบการณ์แต่ยังมีบทบาทในการปรับทัศนคติ การสร้างจิตสำนึก และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิต การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การดำรงชีวิตอย่างสงบสุข การมีค่านิยมที่ดี และการสร้างความ

เข้าใจในศิลปะและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีความสุข (Thummak and Phosing, 2019; Sommai, 2015) ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม คนในยุคนี้ต้องมีคุณภาพที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ความเข้าใจในกฎระเบียบของสังคมและการมีความรู้ทางวัฒนธรรมก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาในปัจจุบันจึงต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะเหล่านี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพพบความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการศึกษาไทยที่เชื่อมโยง กับผลลัพธ์ทางการเรียนรู้และความคาดหวังในเรื่องคุณภาพของผู้เรียน โดยจะพิจารณาประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. โครงสร้างและรูปแบบการจัดการศึกษา การศึกษาไทยมีโครงสร้างที่แบ่งเป็นส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างไร ระบบการศึกษาในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไร

2. หลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้ หลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันหรือไม่ หลักสูตรที่ทันสมัยสามารถเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการเผชิญกับความท้าทายในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างไร

3. ความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษา การศึกษาควรมีความเท่าเทียมและครอบคลุมสำหรับทุกกลุ่มประชากรหรือไม่ อุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาของกลุ่มประชากรต่าง ๆ มีอะไรบ้าง

4. ระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา การประเมินผลการศึกษาเพื่อประเมินทักษะและคุณสมบัติของผู้เรียนที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมในยุคปัจจุบัน

บทความนี้ยังจะเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีความเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย การส่งเสริมโอกาสการเข้าถึงการศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร และการสร้างระบบประเมินผลที่มุ่งเน้นทักษะชีวิตจริง ทั้งหมดนี้ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายและแนวคิดของระบบการศึกษาไทย

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีหน้าที่หลักในการพัฒนาความสามารถของประชากรให้มีศักยภาพในการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน การศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และการพัฒนาสังคมในทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยส่งเสริมให้ประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างมีสันติสุข (Leicht et al., 2018)

ความหมายของระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง การกำหนดหลักสูตร จุดมุ่งหมาย แนวนโยบาย ระบบการจัดการศึกษา และแนวทางในการดำเนินการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น การศึกษามีบทบาทในการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และการที่จะทำให้ระบบการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องอาศัยการออกแบบและพัฒนาระบบการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีการบริหารจัดการที่ดี (Paiboon, 1990)

แนวคิดของระบบการศึกษา

แนวคิดพื้นฐานของระบบการศึกษาไทยเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาจึงต้องมีความยืดหยุ่น สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ (UNESCO, 2015; Tummons, 2012)

การจัดระบบการศึกษาในประเทศไทย

ระบบการศึกษาไทยตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) แบ่งออกเป็นสามประเภทหลัก ได้แก่:

1. การศึกษาในระบบ: เป็นการศึกษาที่มีกฎเกณฑ์การจัดการที่ชัดเจน รวมถึงจุดมุ่งหมาย หลักสูตร ระยะเวลา และเกณฑ์การวัดและประเมินผล ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ทั้งด้านวิชาการและทักษะที่จำเป็นในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
2. การศึกษานอกระบบ: เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นสูงกว่า โดยสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน แม้ว่าจะไม่มีการประเมินผลอย่างชัดเจน แต่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ดี
3. การศึกษาตามอัธยาศัย: เป็นการศึกษาให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจและศักยภาพของตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยไม่มีการวัดผลอย่างเป็นทางการ แต่เน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การพัฒนาระบบการศึกษา

แม้ระบบการศึกษาไทยจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีปัญหาด้านคุณภาพ การกระจายโอกาส และการบริหารจัดการ การปรับปรุงระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเป็นระยะ ๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างเหมาะสมกับความต้องการในอนาคต ตามหลักการที่เสนอโดย Paiboon (1990) ระบบการศึกษาที่ดีควรมี:

1. หลักความกว้างขวางและเป็นธรรม: ให้โอกาสแก่ทุกคนในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม
2. หลักความสมดุล: พัฒนาความสมดุลระหว่างปัญญา คุณธรรม และทักษะพื้นฐาน
3. หลักความสอดคล้อง: สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมทั้งในเขตเมืองและชนบท
4. หลักความหลากหลาย: มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการจัดการศึกษา

ด้วยการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาของไทยจะสามารถสนองความต้องการของสังคมและประเทศได้อย่างเต็มที่

ระบบการศึกษาไทย

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดนั้นแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอนซึ่งการศึกษารูปแบบนี้จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น สามารถจัดการศึกษาในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกล สำหรับการศึกษาระบบของไทยนั้น ประกอบด้วยหลายระดับและประเภท ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้:

1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน: การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาในระดับที่มีการจัดให้แก่ผู้เรียน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ก่อนระดับอุดมศึกษา โดยมีการแบ่งระดับและประเภทตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และยังมีการแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยตามกฎหมายกระทรวงด้วย การศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้:

1.1.1 การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา: เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3 – 6 ปี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะพื้นฐานและเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษา

1.1.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา: การศึกษาระดับนี้ใช้เวลาเรียนปกติ 6 ปี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้พื้นฐานในวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และสังคม

1.1.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา: การศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นสองช่วง ดังนี้:

1) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี

2) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท ดังนี้

2.1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

2.2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

1.2. การศึกษาระดับอุดมศึกษา: การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับหลัก คือ:

1.2.1 ระดับต่ำกว่าปริญญา: รวมถึงการศึกษาที่ได้รับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ซึ่งเป็นการศึกษาต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานหรือศึกษาต่อในระดับปริญญาต่อไป

1.2.2 ระดับปริญญา: ครอบคลุมการศึกษาที่ได้รับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้เฉพาะด้านและการวิจัยในสาขาต่าง ๆ การใช้คำว่า “อุดมศึกษา” แทนคำว่า “การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย” เป็นการขยายความหมายให้ครอบคลุมการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญาที่เรียนหลังจากจบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว

2. การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ

3. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ การศึกษานี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาที่ไม่ติดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชม การสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

ตาราง 1 ตารางการเปรียบเทียบลักษณะการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ระบบการศึกษา	มีรูปแบบชัดเจน	เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา	ผู้เรียนกำหนดเนื้อหาเอง	มีการประเมินผล	ต้องเข้าตามตารางเวลา	ยืดหยุ่นต่อผู้เรียน	สามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งแวดล้อม	เน้นการพัฒนาทักษะชีวิต
การศึกษาในระบบ	✓			✓	✓			
การศึกษานอกระบบ		✓	✓			✓	✓	✓
การศึกษาตามอัธยาศัย		✓	✓			✓	✓	✓

จากตาราง 1 การศึกษาในระบบมีโครงสร้างชัดเจนต้องเข้าร่วมตามตารางเวลา มีการประเมินผลและเน้นทักษะชีวิต การศึกษานอกระบบเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ผู้เรียนกำหนดเนื้อหาเองและมุ่งเน้นทักษะเฉพาะ ขณะที่การศึกษาตามอัธยาศัยมีความยืดหยุ่น ไม่มีกำหนดเวลา เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตจากประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

ผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ผลลัพธ์การเรียนรู้ คือ ความคาดหวังว่าผู้เรียนจะมีความสามารถที่จะทำได้ตามผลลัพธ์ของการเรียนรู้ จากกิจกรรมการเรียนรู้ การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์การเรียนรู้ กระบวนการในการเจาะจงผลลัพธ์จะเป็นสิ่งควบคุมกิจกรรมการเรียนการสอน ในการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ทุกหลักสูตรและการเรียนการสอนถูกกำหนดมาเพื่อผลิตลักษณะเฉพาะของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว (Ministry of Education, 2017)

ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) ตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ NQF ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 หมายถึง เกณฑ์บ่งชี้คุณลักษณะการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ทั้งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับและประเภทการศึกษา และ/หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากฝึกปฏิบัติและ/หรือจากการทำงาน ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียน/ทำงาน โดยเน้นความรู้เชิงทฤษฎีและ/หรือข้อเท็จจริงเป็นหลัก (Theoretical and/or factual)

2. ทักษะ (Skills) หมายถึง ความสามารถปฏิบัติงานซึ่งบุคคลนั้นควรทำได้เมื่อได้รับมอบหมาย โดยสามารถเลือกใช้วิธีการจัดการและแก้ปัญหาการทำงานด้วยทักษะด้านกระบวนการคิด (Cognitive Skills) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตรรกะ ทักษะการหยั่งรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Logical, Intuitive, and Creative Thinking) หรือทักษะการปฏิบัติ/วิธีปฏิบัติที่มีความคล่องแคล่วและความชำนาญในการปฏิบัติตามกรอบคุณวุฒิแต่ละระดับ

3. ความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ (Application and Responsibility) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การใช้ความรู้ ทักษะทางสังคม ในการทำงาน/ศึกษาอบรมเพื่อการพัฒนาวิชาชีพของบุคคลซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถในการสื่อสาร ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ (Responsibility) และความเป็นอิสระ (Autonomy) ในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น ความสามารถในการตัดสินใจและความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (Ministry of Education, 2017)

ผลลัพธ์การเรียนรู้ประกอบด้วยผลลัพธ์ชัดเจนที่จะได้จากหลักสูตรเฉพาะเจาะจงกับความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างทุกประสบการณ์การเรียนรู้และผลลัพธ์สุดท้าย บทบาทของผู้สอนในกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นผู้ฝึกสอนหรือผู้ช่วย มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างผลลัพธ์ที่ตั้งไว้มากกว่าการพยายามส่งผ่านความรู้ ความรู้สึก ทศนคติ และทักษะ เช่น การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ หรืออาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญมากกว่า เมื่อหลักสูตรที่ทำสืบทอดกันมามุ่งไปที่อดีต แต่ทฤษฎี outcome-based เป็นการเตรียมผู้เรียนสำหรับอนาคตและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมและเป็นสิ่งที่มีเหตุผลและเข้าถึงได้ง่ายในการเรียนรู้ สิ่งที่สำคัญคือผู้ตัดสินผลลัพธ์ที่เฉพาะเจาะจงและเป้าหมายของผู้เรียน (Ministry of Education, 2017)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนและรู้ที่ ต้องเป็น Active Learning เพื่อให้ผู้เรียนเองเป็นผู้ปฏิบัติและต้องเป็นเจ้าของการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วยตนเอง หลักการพื้นฐานของการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นผลสะสมจากสิ่งที่ผู้เรียนกระทำเกิดการเรียนรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในตัวผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถทำและหรือคิดอะไรบางอย่างที่ไม่เคยคิดหรือทำได้มาก่อน

การเรียนรู้เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจที่ถึงแม้จะเป็นพัฒนาการทางปัญญา (พุทธิปัญญา) ผ่านกระบวนการคิดเป็นส่วนใหญ่ (โดยเฉพาะอุดมศึกษา) แต่ในบางกรณีจะเป็นการฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะ (Skills) และเจตคติ/อารมณ์ (Affective) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการปฏิบัติ การเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถ (Competence) สะสมในตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นทั้งกระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Outcomes) ดังนั้นการเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถวัดทางอ้อมได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นความสามารถของผู้เรียนที่มีพัฒนาการสะสมจากการเรียนรู้ที่เรียกกันว่าผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) (Thipakorn, 2016)

ข้อแตกต่างของระบบการศึกษาไทยแต่ละระบบที่มีผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียน

การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบและระบบแบบแผนชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตรวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดผล และการประเมินผลที่แน่นอน ซึ่งการศึกษาในระบบของไทยประกอบไปด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาในชั้นอุดมศึกษา โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานถูกแบ่งออกเป็นระดับต่าง ๆ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ยังถูกแบ่งเป็นประเภทสามัญศึกษาและประเภทอาชีวศึกษาอีกด้วย สำหรับในการศึกษาชั้นอุดมศึกษานั้นแบ่งออกเป็นระดับต่าง ๆ คือ ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ประกาศนียบัตรบัณฑิต ปริญญาโท และปริญญาเอก (Media Thailand, 2012)

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลัดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติหรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป (Thammawithikul, 2009)

การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร

ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (Department of Non-Formal Education, 1995: p.83) สรุปไว้ดังตาราง 2

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าทั้ง 3 ระบบการศึกษานั้นมีความแตกต่างกันโดยการศึกษาในระบบ มีวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหา ความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคมและมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละบุคคลมีการเตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้เด็กในวัยเรียน ได้รับการศึกษาเพื่อเรียนรู้ และพัฒนาตนเองต่อเนื่องเพื่อให้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เซอวันปัญญา ความสนใจที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป พัฒนาเด็กในวัยเรียนทุกระดับให้ได้รับการศึกษาเพื่อประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐานและเพื่อมีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป โดยตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์และวิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น มีการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเต็มความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ เน้นพัฒนากลุ่มเป้าหมายในลักษณะบูรณาการคือ มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญาคุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ซึ่งตามปกติเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาและอาจจัดเสริมเติมในลักษณะฝึกอบรมเฉพาะหรือแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ ซึ่งผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้กล่าวข้างต้นผ่านกระบวนการวัดและประเมินผลตามรูปแบบที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

ในส่วนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษาซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอ่อนตัวให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธีจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน และสังคมเป็นอย่างดี การศึกษานอกระบบมีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติการเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนสนใจ โดยหลักการของการศึกษานอกระบบ คือ เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมิได้จำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่น ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงเป็นไปตามความยืดหยุ่นของหลักการจัดการศึกษานอกระบบ ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นผลที่มาจากผู้เรียนเป็นหลักเพราะผู้เรียนมีหน้าที่ลงมือที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้และประสบการณ์จากการใช้ชีวิตและการทำงานตามสภาพความเป็นจริง

ในด้านของการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาด้วยวิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม กระบวนการสนทนา การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยบังเอิญ การเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทํางาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน

จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ลักษณะสำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร อาจมีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต การศึกษาตามอัธยาศัยจึงแตกต่างจากการศึกษาในระบบและนอกระบบ เนื่องจากผลลัพธ์การเรียนรู้ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อสำเร็จการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณวุฒิทางการศึกษา

ระบบการศึกษาในไทยทั้ง 3 ระบบนั้นมีข้อแตกต่างกัน ทั้งนี้ไม่ว่าระบบใดล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกรับการศึกษได้ทั้ง 3 ระบบที่มี ดังตัวอย่างงานวิจัยต่อไปนี้ที่กล่าวถึงระบบการศึกษาทั้ง 3 ระบบที่มีของไทย

La-Hay (2017) ได้ศึกษาความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้เรียนในจังหวัดปัตตานี สรุปได้ว่าความต้องการด้านการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยรวมกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 393 คน มีความต้องการด้านการศึกษาต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.94$) ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 3.94$) และด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ ($\bar{X} = 3.90$) อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ อิติ พึ่งเพียร (2554: 87-92) ความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง โดยรวมอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับ Tongchot (2011, pp. 78-79) ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราดโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

Boonwatthanakul (2016) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย พบว่าการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินงานโดยมีหน่วยงานหลักคือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางและมีการกระจายอำนาจไปสู่ระดับจังหวัด อำเภอและตำบลตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย สอดคล้องกับ Department of Learning Encouragement : DOLE (2012, p.175) รายงานวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่าเครือข่ายทางการศึกษามีความสำคัญยิ่ง แต่จากสภาพปัญหาในปัจจุบันทำให้เห็นว่าการแก้ไขที่ได้ผลมากที่สุดคือการบริหารจัดการเครือข่ายการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้รับบริการและการจัดการศึกษา ดังนั้นหากการศึกษาลงไปสู่ระดับชุมชนจะต้องมีคณะกรรมการและอำนาจในการร่วมกันรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลในท้องถิ่นเป็นของท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบซึ่งจะทำให้เกิดโครงสร้างการบริหารที่เกิดจากการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

Pan-iem (2018) ได้ศึกษาเรื่องผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่า บรรทัดฐานทางการศึกษาที่ปรากฏภายใต้วาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ตัวหลักสูตรแกนกลางการศึกษาแห่งชาติที่คิดขึ้นมาโดยรัฐบาล ซึ่งมีเนื้อหาหลักสูตรมีการแบ่งรายวิชาเรียนออกเป็นกลุ่มวิชาหลักและกลุ่มวิชารอง มีการให้ความสำคัญในรายวิชาทั้งสองกลุ่มไม่เท่ากัน อีกทั้งโรงเรียนยังใช้วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและใช้ข้อมูลทางสถิติจัดอันดับผู้เรียนด้วยค่าเกรดเฉลี่ยปรากฏการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรง ทำให้ผู้เรียนต้องอยู่ในภาวะอดทนจำยอม ไม่มีความสุขในการมาโรงเรียน เกิดความรู้สึกถึงความยุติธรรมเพราะสังคมใหม่มีความสำคัญกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความถนัดในกลุ่มรายวิชาหลักมากกว่ารายวิชารอง ผู้เรียนถูกจัดลำดับชั้นทางสังคมในโรงเรียนด้วยตัวเลขและถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนที่เรียนผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์ ทำให้ผู้ปกครองจำนวนมากต้องส่งบุตรหลานไปยังสถาบันเรียนพิเศษเพื่อต้องการจะก้าวข้ามบรรทัดฐานดังกล่าว

ตาราง 2 ตารางวิเคราะห์ข้อแตกต่างของระบบการศึกษาไทยแต่ละระบบที่มีผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ประเด็น	ระบบการศึกษา		
	ในระบบ	นอกระบบ	ตามอัธยาศัย
จุดมุ่งหมาย	มีหลักสูตรและการวัดผลที่ชัดเจน	พัฒนาคนพลาดโอกาสหรืออยากพัฒนาตนเอง	เรียนรู้จากชีวิตและประสบการณ์จริง
วิธีการศึกษา	ตามหลักสูตรที่กำหนดตั้งแต่อนุบาลถึงอุดมศึกษา	เน้นเรียนต่อเนื่อง ตลอดชีวิต	ไม่มีหลักสูตรหรือเวลาแน่นอน
ระยะเวลา	กำหนดเวลาตามหลักสูตร	ยืดหยุ่นตามผู้เรียน	ไม่มีเวลาจำกัด เรียนได้ทุกช่วงวัย
การวัดผล	มีการสอบและประเมินผล	ไม่มีการวัดผลอย่างเป็นทางการ	ไม่มีการวัดผลหรือประกาศนียบัตร
ความยืดหยุ่น	มีระบบและแบบแผนชัดเจน	ยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน	เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา
เป้าหมาย	พัฒนามาตรฐานตามหลักสูตร	สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	พัฒนาคุณภาพชีวิตจากการเรียนรู้ธรรมชาติ
ช่วงอายุ	เด็กและวัยรุ่น	ทุกช่วงอายุ	ทุกช่วงอายุ
ผู้สอน	ครู อาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ	ผู้สอนสามารถเป็นใครก็ได้	ทุกคนรอบตัว
สถานที่	โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา	สถานที่หลากหลาย เรียนที่บ้าน	ทุกที่ทุกเวลา ในชีวิตประจำวัน

บทสรุป

ระบบการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาในประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน การเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เปลี่ยนแปลงวิธีการศึกษาอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้ได้ทุกที่และทุกเวลาได้เปิดโอกาสให้กับผู้เรียน แต่ก็ยังมีความเหลื่อมล้ำที่ทำให้บางกลุ่มเด็กไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้ (Ongsanuea, 2023) แม้ว่าสถาบันการศึกษาและผู้จัดการศึกษาจะยังคงเป็นแหล่งหลักในการเรียนรู้ แต่ก็ต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย และข้อกฎหมายด้านการศึกษา การศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องความหลากหลายและการตอบสนองต่อศักยภาพของผู้เรียนที่แตกต่างกัน การศึกษาทางเลือกที่มุ่งเน้นกลุ่มเด็กด้อยโอกาสต้องเผชิญกับการสนับสนุนทางการเงินที่ล่าช้าและไม่ครอบคลุม ซึ่งอาจทำให้เด็กบางกลุ่มหลุดออกจากระบบการศึกษา ระบบการศึกษาต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ การเรียนรู้ควรมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและเทคโนโลยี โดยการศึกษาแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อจำกัดที่ต่างกักันดังตาราง 3 ซึ่งการวิเคราะห์ผลลัพธ์การเรียนรู้สามารถทำได้ตามกรอบของศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และความสามารถในการปรับตัว โดยข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงหลักสูตร: ระบบการศึกษาควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยการเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และความสามารถในการปรับตัว

2. การเสริมสร้างความเท่าเทียม: ต้องมีการสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาที่เท่าเทียมสำหรับทุกกลุ่มประชากร โดยเฉพาะกลุ่มที่ด้อยโอกาส โดยการเพิ่มการสนับสนุนทางการเงินและทรัพยากรการศึกษาให้ครอบคลุม

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต: การเรียนรู้ควรไม่จบเพียงแคในห้องเรียน แต่ต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี

4. การพัฒนาเทคโนโลยีการศึกษา: ใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการเรียนการสอนและเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลการศึกษา โดยการสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีคุณภาพ

ดังนั้นการพัฒนาระบบการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของศตวรรษที่ 21 จะช่วยให้ประเทศไทยมีประชากรที่มีคุณภาพสูงและมีความสามารถในการแข่งขันในระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตาราง 3 วิเคราะห์รูปแบบการศึกษา

รูปแบบการศึกษา	ข้อดี	ข้อเสีย	ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนา
การศึกษาในระบบ	มีโครงสร้างและหลักสูตรที่ชัดเจน	จำกัดความหลากหลายของหลักสูตร	ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของแรงงาน
ศึกษานอกระบบ	ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความสนใจของผู้เรียน	ขาดการควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน	เพิ่มการสนับสนุนและการควบคุมเพื่อให้ได้มาตรฐานที่สูงขึ้น
การศึกษาตามอัธยาศัย	ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา	การเข้าถึงและการสนับสนุนที่ไม่ทั่วถึง	ส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาและเพิ่มการสนับสนุนจากรัฐให้ครอบคลุม

Reference

- Aekun, P. (1999). *Thai education*. Bangkok: Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University.
- Boonwatthanakul, C. (2016). Direction for Providing Nonformal and Informal Education for Thailand. *Veridian E –Journal, Silpakorn University*, 9(3), 984-1004. Retrieved from <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/75630/60913> (in Thai)
- Department of Learning Encouragement : DOLE. (2012). Research report on the evaluation of the performance of non-formal and informal education. According to the Act on the Promotion of Non-Formal and Informal Education, B.E. 2008. Bangkok: Rang Printing
- Department of Non-Formal Education. (1995). *Lifelong education* (2nd ed.). Department of Non-Formal Education.
- La-Hay, M. (2017). *Non Formal and Informal Education Needs of the Learners in Pattani Province* (Master's thesis). Songkla: Songkla University. Retrieved from <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/11842/1/TC1483.pdf> (in Thai)

- Media Thailand. (2012, May 28). *Formal education*. Media Thailand.
https://www.mediathailand.org/2012/05/blog-post_3505.html (in Thai)
- Ministry of Education. (2017). *National Qualifications Framework (Thailand NQF) revision edition*. Bangkok: Ladprao Teachers Council. Retrieved from
https://ir.rmutsv.ac.th/sites/ir.rmutsv.ac.th/files/Thailand%20NQF_0.pdf (in Thai)
- Thipakorn, B. (2016). Why does everyone talk about learning outcomes. KMUTT.
<https://www.c4ed.kmutt.ac.th/copy-of-my2satangstqf> (in Thai)
- Leicht, A., Combes, B., Byun, W. J., Agbedahin, A. V. (2018). *Issues and trends in Education for Sustainable Development “Chapter 1 From Agenda 21 to Target 4.7:the development of Education for Sustainable Development”* [K. Hanirattisai, Trans] Bureau of International Cooperation, MOE. <https://bic.moe.go.th/index.php/gallery/2021-08-29-21-34-25/320-issues-and-trends-in-education-5-4-61> (in Thai)
- Ongsanuea. (2023, February 9). *Listen to Thailand education options*. Thai PBS.
<https://thecitizen.plus/node/71793> (in Thai)
- Paiboon, S. (1990). Principle of educational system development in Thailand. (in Thai)
- Pan-iem, K. (2018). *Effect on education norms in secondary school through students' narrative approach* (master's thesis). Nakhon Pathom: Silpakorn University. Retrieved from
<http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2264/1/57260306.pdf> (in Thai)
- Somma, P. (2015). The development of educational quality in Thailand during the transitionera. *Journal of Curriculum Research and Development*, 5(2), 123–140.
- Thummake, P., & Phosing, P. (2019). Thai Higher Education: The Changes toward ASEAN Community. *Humanities and Social Sciences Journal, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 8(1), 110–130. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/humanjubru/article/view/210248> (in Thai)
- Thammawithikul, A. (2009, May 17). *Non-formal Education*. Panchalee's Blog.
<https://panchalee.wordpress.com/2009/05/17/non-formaleducation/>
- Tongchot, P. (2011). *Student satisfaction toward educational management of formal education of Trat Province* (Master's thesis). Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University. (in Thai)
- Tummons, J. (2012). *Curriculum Studies in the Lifelong Learning Sector*. New York City: SAGE Publications, Inc. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781526435781>
- UNESCO. (2015). *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*. Moscow, Russian Federation. Retrieved from <https://iite.unesco.org/publications/education-2030-incheon-declaration-framework-action-towards-inclusive-equitable-quality-education-lifelong-learning/>